

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

5. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів [Електрон. ресурс]: Закон України від 09.04.2015 р. N 325-VIII. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2860-15>

6. Снякевич І.М., Дейнека А.М., Соловій І.П. Лісова політика: підручник. 2-ге вид. – К.: Знання, 2013. – 323 с.

7. Снякевич І. Інструменти екополітики: теорія і практика / І. Снякевич. – Львів: ЗУКЦ, 2003. – 188 с.

8. Снякевич І. Екологічна лісова політика. / І. Снякевич. – Львів: ЗУКЦ, 2004. – 144 с.

9. Соловій І.П. Інституційні аспекти реформування лісової політики / І. Соловій // Науковий вісник: Менеджмент природних ресурсів, екологічна і лісова політика. – Львів: УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.2. – С. 71 – 79.

10. Шепелев Ю. Між лісовим господарством і деревообробкою має бути дружба і любов. / Ю. Шепелев // Деревообробник. – № 10. – С. 5.

Стаття надійшла до редакції 22.06.2015

УДК 37.011.3.147.091.31 – 051:373.3 (477)

Наталія Бахмат, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної і початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена питанням професійно-педагогічної підготовки вчителя початкової школи в Україні. Наведено дані ЮНЕСКО щодо співвідношення вчитель-учень у початковій школі, відтворено рівень професійного навантаження педагогів у період 1921 – 2012 рр. Виокремлено основні етапи розвитку професійної підготовки вчителів в Україні та охарактеризовано кожен з них.

Ключові слова: система підготовки вчителя, співвідношення учень-учитель, етапи розвитку, вища педагогічна школа.

Рис. 3. Літ. 5.

Наталія Бахмат, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методик дошкольного и начального образования
Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В УКРАИНЕ

Статья посвящена вопросам профессионально-педагогической подготовки учителя начальной школы в Украине. Приведены данные ЮНЕСКО по соотношению учитель-ученик в начальной школе, воспроизведен уровень профессиональной нагрузки педагогов в период 1921 – 2012 гг. Выделены основные этапы развития профессиональной подготовки учителей в Украине и охарактеризован каждый из них.

Ключевые слова: система подготовки учителя, соотношение ученик-учитель, этапы развития, высшая педагогическая школа.

Natalia Bakhmat, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor
Theory and Methodics of the Pre-school and Primary School Education Department
Kamianets-Podilsky National University by I. Ohienko

THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL TRAINING OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN UKRAINE

The article deals with the problem of professional-pedagogical training of primary school teachers in Ukraine. The author gives the information of UNESCO as for the correlation 'teacher-pupil' in primary school and shows the level of teachers' professional load during the period of 1921 – 2012. The basic stages of development of teachers' professional training in Ukraine have been settled and characterized.

Keywords: the system of teacher's training, correlation 'teacher-pupil', stages of development, higher pedagogical school.

Постановка проблеми. Однією із головних проблем професійної педагогічної підготовки вчителів початкових класів є перехід від навчальної

діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі (ВПНЗ) до професійної діяльності у початковій школі.

Питанням професійно-педагогічної підготовки

педагогів у галузі початкової освіти присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців: В. Денисенко, О. Савченко, Л. Хомич, Б. Андрієвського, В. Бондаря, С. Власенко, Н. Бібік, Л. Коваль, О. Пометун, Л. Красюк, В. Імбер, Ордон Уршулі, Ф. Гайнуллової та інших. Аналіз праць дослідників свідчить про актуальність проблеми, що вимагає розробки інноваційних підходів у формуванні конкурентоспроможності вчителя початкової школи на основі здійснення аналізу системи його підготовки.

Мета статті полягає у виокремленні та характеристиці основних етапів розвитку професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи в Україні у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Нині “застосування нових технологій в освіті припускає нову роль вчителя, нові педагогічні методики і нові підходи до педагогічної освіти.

дидактичних принципів та методів навчання, які значною мірою залежать від знань, умінь, переконань, педагогічної майстерності вчителя-практика” [1, 1].

Проте сучасний учитель має володіти не тільки глибокими професійними знаннями, а і характеризуватися високими людськими якостями, поєднання яких дозволить конструювати особисту систему навчання, будувати навчально-виховний процес на високому педагогічному рівні.

Зазначене викликане тим, що в останні роки розвитку українського суспільства навчання в першому класі, за свідченням ЮНЕСКО, розпочинають громадяни шестирічного віку [5], які потребують особистісно зорієнтованого підходу та застосування педагогічних методик, які ґрунтуються на знаннях дитячої психології та потребують неперервного поновлення та коригування (рис. 1).

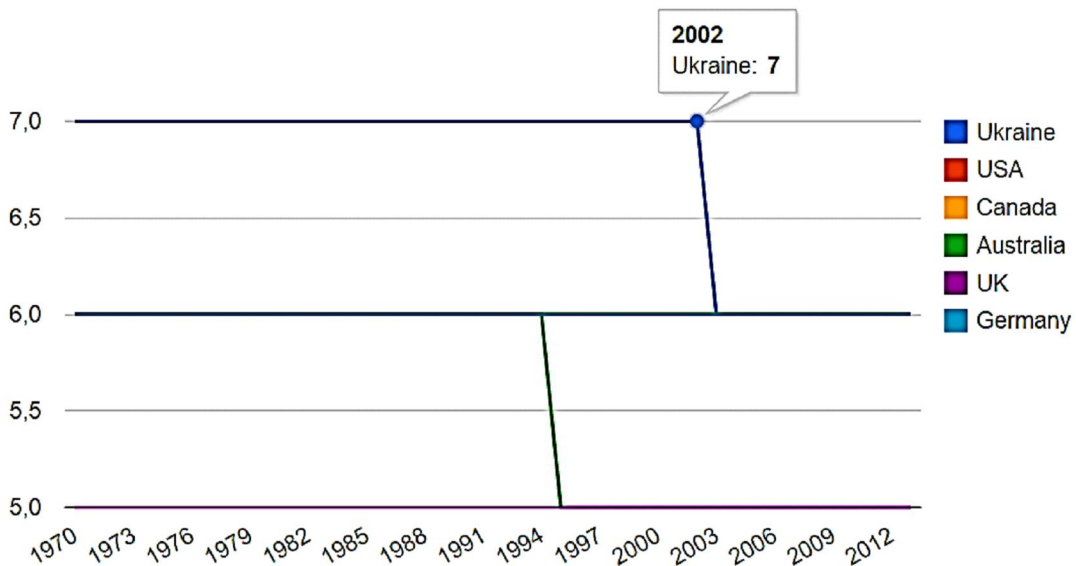

Рис. 1. Вік початку навчання учнів в Україні

Успіх інтеграції ІКТ в навчальні класи буде залежати від здатності вчителів структурувати навчальне середовище по-новому з метою об’єднання нових технологій та нової педагогіки. Навчання навичкам майбутнього включатиме в себе здатність розробляти інноваційні способи використання технологій для вдосконалення навчального середовища, розвитку технологічної грамотності, поглиблення необхідних для професійної діяльності нових знань” [4, 6].

Зазначене можна доповнити висловлюванням Н.С. Колесник про те, що “прогресивна педагогічна, наукова та культурно-мистецька громадськість виявляє активний інтерес до реалізації науково обґрунтованого змісту освіти; до втілення у шкільну практику передових

ЮНЕСКО наводить дані (1971 – 2012 рр.) щодо співвідношення між учителем та учнями у початковій школі: середнє значення для України протягом цього періоду було 98.74 учнів на одного вчителя з мінімумом 91.38 учнів на одного вчителя в 2000 р. і не більше 117.44 учнів на одного вчителя в 2005 р.

На рисунку 2. відтворено завантаженість учителів в Україні – кількість учнів початкових шкіл, поділена на кількість вчителів початкової школи. Звісно, ефективність навчального процесу є більш високою, коли кількість учнів на одного вчителя є меншою. З рисунків спостерігається, що вчителі початкових класів в Україні мають досить високий рівень професійного навантаження.

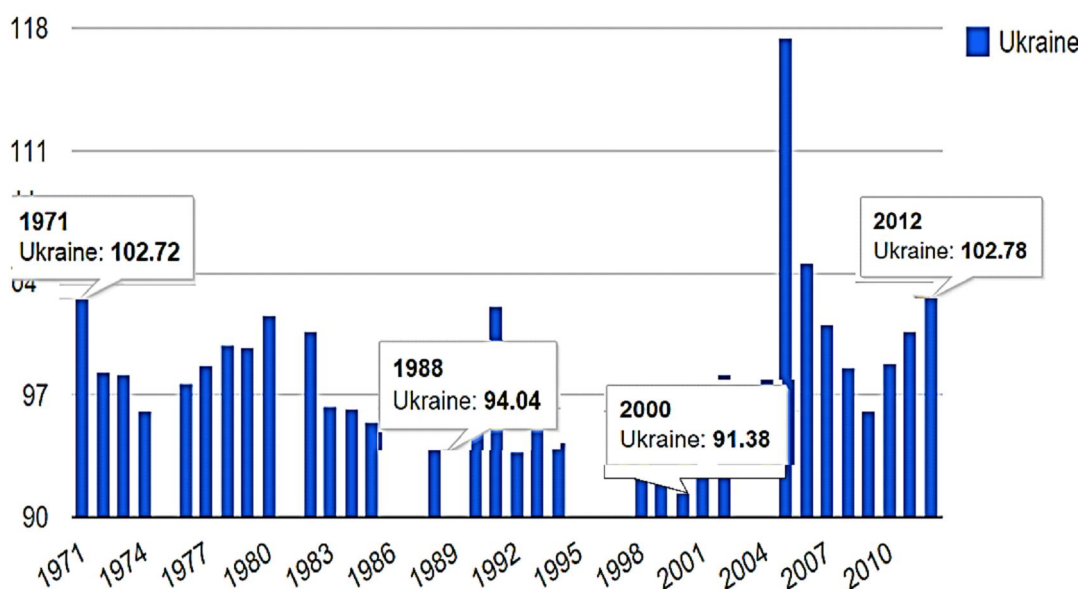

Рис. 2. Рівень професійного навантаження учителів початкових класів

Співвідношення учень-учитель за даними ЮНЕСКО в період 1991 – 2012 рр. для України становить: середнє значення 18,58 учнів на одного вчителя; мінімум 15,58 учнів на одного вчителя в 2009 р.; не більше 22,6 учнів на одного вчителя в 1991 р (Рис. 3).

Високий рівень навантаження вчителя ще раз підтверджує актуальність формування його педагогічних здібностей, психологічних та особистісних якостей, необхідних для успішного та ефективного здійснення педагогічної діяльності. Серед фундаментальних характеристик, якими має володіти педагог, який працює з дітьми шестирічного віку також є: толерантність, чутливість до особистості, яка формується; комунікативність, здатність налагоджувати взаєморозуміння учителя з учнями, учнів з учнями; професійна проникливість, пильність, інтуїція, здатність сприймати і розуміти дітей, їх психологічний стан; здатність позитивно впливати на розвиток особистості кожного учня; емоційна стабільність: самоконтроль, саморегуляція; прогнозування позитивного розвитку особистості; креативність; вміння формувати довіру, любов і повагу учнів до інших; здатність до оперативного розв’язання проблемних ситуацій; впливовість тощо.

Визначення та оцінювання сучасного стану педагогічної підготовки вчителів початкових класів можливе тільки за детального дослідження історичного розвитку цього процесу, аналізу результатів досліджень науковцями та організації цього процесу у ВПНЗ України.

Свого часу значну увагу до підготовки вчителів початкових класів приділяв К. Ушинський. У Молодь і ринок №8 (127), 2015

роботі “Проект учительської семінарії” (1861 р.), віддаючи перевагу основам навчання педагогічної майстерності в системі загально-педагогічної підготовки вчителів для початкових шкіл він виклав детальний план їхньої підготовки. Найперше, що він стверджував – учитель має бути не тільки викладачем шкільних предметів, але й вихователем та психологом. Учитель повинен любити свою роботу, характеризуватися високим рівнем педагогічної майстерності і педагогічної дипломатичності, він має бути високоосвіченим фахівцем, знати психологію і педагогіку. В основу проекту покладені вимоги, яким, на його думку, повинен відповідати вчитель-майстер, зокрема: майбутній вчитель початкових класів у процесі його підготовки повинен не лише бездоганно володіти знаннями з обраного фаху, а й “уміти гарно писати, малювати, читати зрозуміло і виразно, і навіть співати”. Саме в початковій школі потрібно ввести співи, малювання, креслення, каліграфію [2].

В Україні вища педагогічна освіта знаходить свій початок у ХІХ ст., перші педагогічні інститути були відкрито при Харківському університеті (1811 р.) та при Київському університеті (1834 р.). Система підготовки вчителя, яка запроваджувалась у вишах, передбачала отримання теоретичних знань із групи навчальних дисциплін й ознайомлення з різними способами викладання через практику. Такий підхід – викладання через практику – давав можливість майбутнім учителям початкових класів сформувати певний рівень педагогічної майстерності.

Для повітових шкіл підготовкою учителів, здебільшого, займалися учительські інститути, які

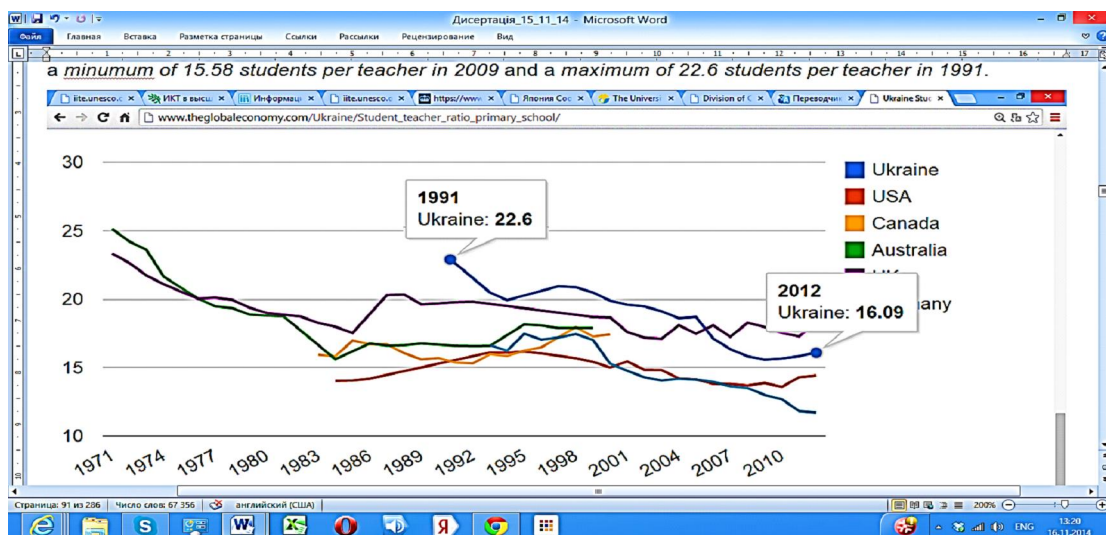

Рис. 3. Співвідношення учень-учитель в Україні (за даними ЮНЕСКО)

набирали з цією метою представників сільського населення, яких навчали кресленню, малюванню, співам, гімнастиці і основам педагогіки. Проте слід зауважити, що великий відсоток учителів для початкової школи було підготовлено на короткострокових педагогічних курсах, на яких для них викладалися загальноосвітні предмети, дидактика, училищезнавство, методика початкового навчання та педагогіку.

Суттєвий вплив на розвиток та зміни процесу підготовки вчителів початкових класів чинить періодичне реформування початкової школи. Наразі можна виокремити чотири етапи розвитку професійної підготовки вчителів у ВПНЗ:

- установчий (період становлення вищої педагогічної освіти (1956 – 1971 рр.);
- удосконалення (відповідно до реформування початкової школи в 1972 – 1984 рр.);
- оновлювальний (1985 – 1995 рр.);
- інноваційний (сучасний етап (1996 – 2014 рр.)).

Характеризуючи установчий етап, слід зазначити, що на той час з метою підготовки вчителів початкових класів у вищій педагогічній школі України було створено відповідні факультети у педагогічних інститутах м. Києва, м. Вінниці, м. Бердичева, м. Ізмаїла та м. Глухова. Це було викликано тим, що на той час, діяльність початкової школи не відповідала оновленим вимогам післявоєнного суспільства – потребувалось впровадження надбань психолого-педагогічної науки в роботу вчителя з метою формування пізнавальних можливостей молодших учнів.

Період удосконалення педагогічної підготовки вчителів початкової школи відповідає періоду реформування початкової школи. Можна припустити, що у своїй реалізації вони є

взаємозалежними, тобто другий період є наслідком першого. На той час початкова школа переходила на трирічний термін навчання і до першого класу приймалися діти шестирічного віку – такі принципи особливості потребували відповідного відгуку у перебудові вищої педагогічної школи. А саме: перегляду педагогічної та психологічної підготовки, яка мала б спрямованість на формування підготовленості майбутніх вчителів до впровадження розвивального навчання, врахування особливостей навчально-виховної діяльності з дітьми шестирічного віку тощо.

На етапі оновлювального періоду у підготовці майбутніх учителів здійснювалась орієнтація на одночасне функціонування двох типів початкової школи: трирічної і чотирирічної. Ще одним важливим фактором впливу на зміни у підготовці вчителів початкової школи на цьому етапі можна вважати демократичні перебудови суспільства, його демократизацію, глобалізацію тощо. Доповнити перелік чинників впливу необхідно інформаційними технологіями, стрімкий розвиток яких спричинив появу інформаційних технологій навчання, електронних ресурсів та сформував необхідність їх упровадження у процес навчання та виховання молодших школярів.

Враховуючи, що на сьогодні одним із першочергових завдань школи в цілому та початкової школи, зокрема, є завдання формування творчої особистості учня, здатного до подальшого навчання та проживання в умовах інформатизації та глобалізації, бачиться неодмінним пошук інноваційних шляхів удосконалення системи педагогічної підготовки вчителів початкових класів у ВПНЗ України.

Здійснений детальний аналіз вищої

педагогічної школи дозволив з'ясувати, що на сьогодні в Україні підготовкою учительських кадрів для початкової школи займаються як окремі інститути, так і факультети університетів. Наведемо перелік тих, які досить ґрунтовно презентують себе в мережі Інтернет.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка готує вчителів початкових класів на педагогічному факультеті з 1960 року.

Інститут педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету здійснює підготовку вчителів початкової школи з 1976 р.

Факультет дошкільної та початкової освіти – один із престижних факультетів Херсонського державного університету – готує фахівців за напрямками підготовки “Початкова освіта” за освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр (рішення про створення спеціальності “Вчитель початкових класів” Міністерства освіти Української РСР від 26 березня 1977 р.).

Факультет педагогіки та психології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка здійснює підготовку фахівців зі спеціальностей “Початкове навчання” (з 1959 р.).

В Інституті педагогіки, психології і мистецтв Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського 1960 р. у складі факультету підготовки вчителів I – IV класів створено кафедру педагогіки і методики початкової освіти. У витоків становлення кафедри стояли відомі вчені, досвідчені фахівці у галузі організації початкової освіти.

У 1979 р. був офіційно створений факультет підготовки вчителів початкових класів у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського. 1 січня 2011 року факультет початкового навчання було реорганізовано у Інститут початкової та гуманітарно-технічної освіти, до складу якого входять факультет початкового навчання та наукова та навчально-методична лабораторія соціально-педагогічних досліджень. На сьогоднішній день – це факультет початкового навчання “Потужний науково-педагогічний потенціал інституту початкової та гуманітарно-технічної освіти дозволяє успішно вирішувати проблеми модернізації навчально-вихованого процесу, які сприяють удосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, соціальних педагогів, вчителів технологій, профільного навчання, креслення та інформатики, активізації їх професійної компетенції, творчої активності й самостійності” [3].

У Бердянському державному педагогічному університеті з 1999 року якісну професійно-методичну підготовку майбутніх учителів початкової школи забезпечує кафедра початкової освіти Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв тощо.

Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства призводять до пошуку шляхів формування конкурентоздатності вчителів, які будуть спроможні працювати на сучасному, вимогливому до їх якостей, ринку освіти.

Висновки. Таким чином, за роки свого існування початкова школа в Україні набула величезного досвіду в розвитку педагогічної науки, знаходження та використання напрямів підвищення професійної майстерності, невинного зростання професіоналізму. Цей процес зумовлюється реформуванням в системі освіти, розвитком науки, змінами парадигм та концепцій початкової школи, появою інноваційних форм, методів та засобів навчання та викладання. Науковці та практики мають ставити за мету пошук шляхів зацікавлення та мотивації вчителів початкових класів до використання цього досвіду та його збагачення, пошук чинників впливу на формування потреби та навичок його вивчення та впровадження у власну професійну діяльність. Зазначене найбільшою мірою має знаходити свій початок в процесі навчання у ВПНЗ.

1. Коломієць Л.І. *Модель професійної підготовки вчителів початкових класів до забезпечення наступності навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку [Електронний ресурс] / Л.І. Коломієць – Режим доступу: http://ito.vspri.net/upload/z_b_i_r_n_u_k_u/_i_m_a_d/_z_3_0/_r_2/_model_profesinoi_pidgotovki_uchiteliv.pdf. – Назва з екрана.*

2. Поліщук М.С. *Учительські семінарії в Правобережній Україні в другій половині XIX ст. // Український історичний журнал, 1994. – № 4. – С. 54 – 60.*

3. *Факультет початкового навчання [Електронний ресурс] / Сайт Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського – Режим доступу: <http://pdpu.edu.ua/fakulteti/25-fakultet-pochatkovogo-navchannya-institut-pochatkovoji-ta-gumanitarno-tekhnichnoji-osviti>. – Назва з екрана.*

4. *Average Salaries for Primary School Teachers: Six Factors that Can Make a Difference / . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education.cu-portland.edu/blog/reference-material/average-salaries-for-primary-school-teachers/>. – Назва з екрана.*

5. *Ukraine School starting age, primary school (years, source: UNESCO) / [Електронний ресурс].*

Стаття надійшла до редакції 10.06.2015